

~~04/7891~~

III 401760

GH. Ghibănescu

LEASTVIȚA

LUI

IOAN SCĂRARIUL

traducere de

VARLAAM MITROPOLITUL MOLDAVIEI

CÎTRE 1618

(Extras din „Arhiva“)

581

I A Ș I
Tipografia H. Goldner
1915

Biblioteca Centrală Universitară
București

COTA

~~04/7891~~

INVENTAR

280436

4002

GH. GHIBĂNESCU

LEASTVIȚA

LUI

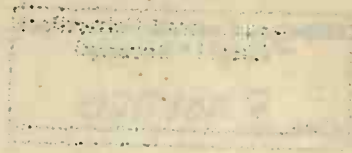
IOAN SCĂRARIUL

traducere de

VARLAAM MITROPOLITUL MOLDAVIEI

CÎTRE 1618

(Extras din „Arhiva“)

~~111~~
FACULTATEA DE FILOLOGIE DIN BUCUREȘTI
BIBLIOTECA

3.30/941

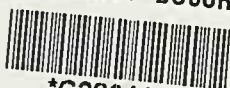
I A Ș I
Tipografia H. Goldner
1915

Biblioteca Centrală Universitară
"Carol I" București

Cat. m 401760

~~Biblioteca Centrală Universitară
București
Cat. m 401760
Inv. 280436~~

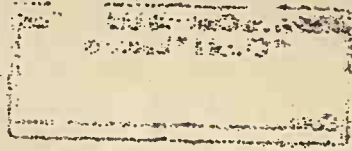
B.C.U. "CAROL I" BUCURESTI

C280436

4002

O nouă lucrare a Mitropolitului Varlaam (Leastvița lui Ioan Scarariul)

Pină acum se cunoaște din activitatea literară a lui Varlaam Mitropolitul Moldovei de la 1632—1654, numai *Evanghelia cu învățătură* „*Evangheliie ucitelno*“ tipărită cu cheltuiala lui Vasile Vodă Lupu în 1643, sau de la Adam 7151, în tipografia domnească de la Treisvetitele „*vă svoei gospodarscoi tipografii sã bogo spasitemeam nastolneam svoem gradea Iaseahu. Vã svoem gospodarscom monastiri trieh sveatitelei*“.

Cazania lui Varlaam e o carte voluminoasă. Partea I cu *Evangheliia* la toate Duminicile de peste an are 384 file (768 pagini), iar în partea a II-a la zilele sfinților mari cuprinde 120 file (240 pagini) adică un total de 1008 pagini, luând în vedere că e o lucrare din secol al XVII-a, și cea întâiu lucrare tipărită în Moldova.

Ne prinde mirarea că cum se face că o țară întreagă ca Moldova, cu o cultură mai intensivă ca Muntenia și Ardealul, cu o boerime mai civilizată și mai dornică de literatură, cu cronicari mai iscușiți, cu un cler superior mai bine înzestrat cu însușiri culturale, cu mănăstiri celebre—lavre ca Neamțul, cu diecii săi vestiți în ale cancelariei, în fine cu întreg aspectul de țară civilizată, să fi rămas în urma Munteniei și Ardealului cu scrieri și tipăriri de cărți bisericești, ca de o dată să apară pe arena literaturii naționale Varlaam cu o tipăritură de 1008 pagini!

A pune întrebarea înseamnă a bănuși că nu cunoaștem în deajuns mișcarea literară din Moldova și că deci trebuie să fi existat o mișcare literară, despre care noi nu avem idee. Pină la „*Evanghelia învățătoare*“ „*Evanghelia ucitelnoe*“ a trebuit să fie o altă *Evangheliie românească*; apoi saltării românești și alte scrieri românești.

~~2781~~

280436

Am avut prilejul în studiul început asupra unui manuscris de Psaltire și Evanghelie, și publicat în coloanele Arhivei anul XXI să arunc bănuelii că sînt lucrări de ale lui Varlaam, singurul condeii cărturar al timpului.

Varlaam înainte de a fi Mitropolit era cu metania la Secul, mănăstirea lui Nestor Ureche logofătul și a Mitrofanef. Secul, luînd pilda Neamțului, deveni în curînd un centru de activitate literară, și o samă de Ieromonah se luptă pentru a stărni la călugării din mănăstire gustul de lecturi monahale. Se începuse și în Moldova o mișcare de reorganizare a mănăstirilor și așezămîntul lui Moise Movilă în bunul mers al mănăstirilor face dovadă.

Se desvoltău probabil două feluri de nevoi, unele datorite bisericilor *de mir*, altele datorite mănăstirilor. Veacul al XVII aduce în țară un spor de populație, și o roire de biserici boeresti, răzășesti și orașănești. Iașii, capitala Moldovei, vede zidindu-se în secolul al XVII cele mai multe din bisericile sale. Toate aceste biserici de mir aveau nevoie de cărți și de sigur că poporul nu era mulțumit cu cărțile slavone și nici preuții cunoscători în ale slavonei nu prea erau mulți. Pentru aceste biserici s'a simțit nevoie de la început de cel puțin 3 cărți rominești: Evanghelia, Apostolul și Psaltirea, restul cărților avînd puțină căutare pentru marele public.

Ei bine! în Moldova asemenea cărți de absolută nevoie pentru poporănii laici n'au avut parte a se tipări așa de curînd ca în Muntenia, neavînd puțința raporturilor ușoare cu Brașovul, Sebeșul, Sibiu, ca Muntenia, și nici vremile nu îngăduiră, căci de la 1560—1620 viața politică a Moldovei a fost mult mai agitată ca a Munteniei și cine să fi avut răgaz să scrie dintre Vlădiei, cînd au fost așa de multe frămîntări în biserică sub Eraclide Despotul, sub Lăpușneanu, sub Ion Vodă cel Cumplit, sub Aron Vodă Tiranul, sub Movilești! Domnia singură care ar fi putut asigura tipărirea de cărți, nu era liniștită, și nici răgaz nu avea, iar boerimea fiind și ea agitată în vîltorile vieții politice nu avea timpul a se gîndi la înlesnirea scrierei de cărți pentru trebile bisericesti.

Și cu toate acestea Coressi n'avea căutare cu tipărirea sale în Moldova. De ce? Trăiau bisericile fără cărți? Nu, de sigur; dar dacă nu erau cărți tipărite de Evanghelie. Psaltire ori Apostol, erau de sigur în manuscrite. Studiul nostru asupra Psaltirei și Evangheliei lui Varlaam a putut să dovedească că se citea rominește în bisericile de mir, dar cărțile erau scrise de mînă de diferiți preuți, dieci boeresti ori domnești pentru bisericile lor, ca cea de la Bereasa, din Vaslui ori Băcești, din Roman.

Dacă Moldova n'a avut cărți tipărite pentru bisericile de mir, nu înseamnă că n'avea o literatură românească bisericască; ea era, dar era în manuscris.

Paralel cu înmulțirea bisericilor de mir avem un lanț de mănăstiri ca Neamțul, Bisericanii, Secul, Agapia, Slatina și în toată Bucovina. Acestea avură o viață intensivă în tot veacul al XVI-a și XVII-a. Călugărului îi trebuia cu totul alte cărți pentru lectura lui de chilie; numai citirea Evangheliei și Apostolului nu-l e de ajuns; din ea nu culege călugărim; de aceea pentru călugări s'au scris o serie de scrieri cu mare valvă în lumea bisericască, de Efrem Sirul, Ioan Sinaitul, ca Varlaam și Iosaf, Leastvița, și mai ales Paterice.

Și în românește asemenea cărți s'au scris de timpuriu și cu text slavo-romin. Așa e *Varlaam și Iosaf* a lui Năsturel, așa e și *Leastvița* lui Varlaam! De ce? Pentru că în cuprinsul mănăstirilor erau frați și călugări de neamuri deosebite. Mănăstirea era o mică republică monahală, unde toți călugării și frații, de ori ce neam ar fi fost ei, erau egali în Hristos și în frăție.

Cei cari văd în începuturile literaturii noastre bisericesti numai influențe externe de ademeniri la Husitism, Calvinism, Luteranism, se înșală. Adevărat lucrul în parte pentru unele regiuni Ardelenesti, dar și acolo fără un larg răsunet, în Muntenia și Moldova asemenea influențe nu și-au avut locul. Imboldirea spre scriere de cărți pe românește pleacă numai din nevoile interne ale bisericilor de mir și ale mănăstirilor noastre, și în zădar am căuta calvinism, ori luteranism în Varlaam și Iosaf, ori în *Leastvița* ori în Psaltire nu o vom găsi.

Scriitorii timpului ne spun singuri în proloagele lor imboldul ce i-a minat să scrie. Așa Vasile Lupu în cuvântul către toată semenția românească scrie: „dintru cit sau îndurat Dumnezeu dintru mila sa de neam dăruit dăruim și noi acest dar limbi românești, carte pre limba românească întâiu de laudă lui Dumnezeu, după aceea de învățătură și de folos sufletelor pravoslavnice. Să iaste și de puțin preț iară voi să o primiți nu ca un lucru pemețesc ce ca un odor ceresc, și priinsă citind pre noi pomețiți și intru ruga voastră pre noi nu uitareți și hiți să-nătoși.“

Cel mai pravoslavnic din Voevozii noștri, care a organizat pravoslavia nu se putea gândi să facă operă de influență externă, ci de cultură românească.

Varlaam este și mai explicit asupra gândului său, cînd zice: „împuținănduse din oameni înțelesul sventelor scripturi, leau căotat a pogoră și svânta scriptură tot mai pre

înțelesul oamenilor pînă au început a scoate aseși cine spre limba sa să înțeleagă hie cine să să învețe..., cu mult mai vrătos limba noastră românească ce n'are carte pre limba sa, cu nevoie iaste a înțelege cartea alții limbi și *pentru lipsa dascalilor și învățăturei căt au fost învățând mai de multă vreme, acmu nici atita nime nu învață*, pentru acela de nevoie mi-a fost ca un datornic ce sînt lui Dumnezeu cu *talantutulă ce mi-a dat să-mi pociu plăti datoria că macar de cit pînă nu mă duc în casa cea de lut a moșilor miei*“.

Nici aici nu se vede punîndu-și condeful său în slujba influenței străine, nici imboldit din imboldul ei—calvină ori luterană.

Varlaam afirmă că osîrdia aceasta a învățăturilor a fost mai puternică pe vremea înaintașilor săi, și că dorul de carte românească n'a conținut nici odată în vechile centre de viață monahală. Să fie în această constatare a lui o critică aspră și nedreaptă a prezentului? să fie o laudă nemeritată a trecutului? Nu știm, faptele nu îndreptătesc critica lui Varlaam, ci mai mult ne explică temperamentul său, de a fi dorit să fie mare într'un veac mic, și a fi nemulțumit că n'a putut avea la îndămină toate mijloacele, ce le-ar fi reclamat puternica sa personalitate literară și bisericească.

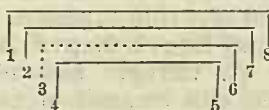
Și care era marea personalitate a lui Varlaam? Rivna lui pentru cartea românească, rivnă care nu o vedea în mulți din frații săi în Hristos, și în nemulțumirea lui de prezent credea că mai înainte a fost mai multă! Dar dacă Varlaam la 1643 o spune ritos în prefața sa la o carte tipărită sub auspiciile lui Vasile Vodă, el era în plină urmare cu sine însuși, căci acelaș duh de nemulțămire contra prezentului și de laudă exagerată a trecutului, le găsim pînă și în cuvîntul introductiv al Leasiviței scrisă tot de Varlaam—„preotul bisericei lui Sfîntul Ion Botezătorul din sfînta mănăstire Secul“.

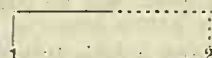
Și zice prezviterul Varlaam: „Că și eu smeritulă și nedistoiniculă pentru liubovulă ceam avută cătră această svîntă carte însă mai vrătos peîntre datoria talantului ce amă carile mi saū dăruit aîntre mila lui Dumnezeu, mam nevoitū după puțină puterea mea. ca să mă plecū osrăndeî meale, ceam avutū spre acestū lucru. Dereptu acea nice pentru aceasta să na-mî prepue neștine, căci ca mai dinainte vreme, aū avut oamenii osrădie mare spre învățătură, caū fost dascalî, și știutori și înșelegători, scripturilor și învățăturilor lui Dumnezeu și cu acesta lucru ca cu o lumină aū luminat lumea, saū îndireptat spre lucruri bune domniî și împărătiî, iară în vremea deacmu saū stăinsū

și saă întunecat osrădiia. aceia, de nice știm pre noi învăța nice pre alții. Derept acea, am vrut să scriu această carte largă și pre lungă, ca să poată înțalege cine va citi“...

Prezvițterul Varlaam de la biserica Statului Ioan Botezătorul din mănăstirea Secului se repetă în Mitropolitul Varlaam de la 1643, în prefața Cazaniilor sale. Aci nu e o întâmplare izbitoare, ci e unul și același cărturar cu dragoste de carte pe limba sa, și cu nemulțumire sădită lui în suflet că vremurile în care trăește sunt mai pe jos de înclinările sufletului său.

Dar până atunci să spunem în ce stă manuscrisul *Leavșiței*. Manuscrisul nostru e un gros volum în octavo cuprinzind 287 file (574 pagini) în 36 quaternuri întregi și un sfert din al 37, afară de 2 file ce lipsese

o filă din quaternul al 18-a și fila a doua

din șfertil quaterulnui al 37-lea

Fila I e titlul și cuvintul introductiv, scris în slavonește și românește, însă contrar restului lucrării se pune în coloana întâia redacția slavonă și în coloana a 2-a redacția românească. Partea aceasta e originală a prezvițterului Varlaam, ce face arată adinea lui cunoștință în limba slavonă, putind alcătui în această limbă.

Pe fila a 2 b ne dă pe scurt capetele cărței adică numele celor 30 de stăpene.

Pe fila 3—5 se dă viața fericitului Ioan egumenul sventei măguri Sinaei ce îi numele pisarū ceta ce au scris aceste svente leaspezī sufletești, ce să cheamă scară, scrisusau aceasta viață de Daniil smeritul călugăr de Raitu.

Pe fila 5 b. avem poslania părintelui Ioan a egumenului de Raitū cătră Ioan cuviosul și minunatului egumenului de măgura Sinaei. Pe fila 6 și 7-a tablă sufletească Ioanū lui Ioanū să te bucuri.—fila 7-a albă.

Fila 8-a „suirea scărei ceī dumnezeești“.

Pe fila 8 b. „scara cu 30 de stăpene“.

De la fila 9—267 se cuprind cete 30 stăpene.

De la fila 268—286 „Cuvintul cătră păstor“.

Dintre cetitorii acestei cărți au fost foarte mulți ca și copiatorii ei,—unul mai sirguitor s'a pus să scrie la fiecare față sus titlul : „cap. 1 pentru lepădarea de lume“ iar după obiceiul cărților de biserică să se repete cuvintul din pagina următoare :

ducînduse să fure și de Dumnezău.		de Dumnezeu nu se temu- ră. (fila 15)
ce iaste legatū numai cu ...pohtele		pohtele lucrurilor acesti lumi (fila 16)

Cerneala cu care a scris primul însemnător e spălăcită albicioasă și în graba și nedestoinicia lui trece și la cap. 2 și pune tot titlu de la cap. 1 „pentru lepădarea de lume” și scrie așa până la fila 21 și uită a mai însemna văzînd că a greșit șterge greșelele de la filele 19, 20 și 21 și scrie „pentru nepohtire”.

După trecere de vreme manuscriptul s'a stricat, două file s'au rupt, iar altă filă lipită din greșală la urmă și se numerotă cu No. 287 deși urma să fie a 17-a, din stepena întâia, avînd drept titlu „pentru lepădare de lume”; o lipi pe dos luînd fața *b* drept fața *a*. Un alt cetitor harnic se puse și întregi notările primului cetitor, la toată cartea, cu altă cerneală și cu o mai proastă caligrafie și fără gust, așa că pagina își pierde armonia rîndurilor sale.

Cel care a scris întâi manuscriptul din greșală a sărit o filă în quaternul al 7-a și anume fața *b* (fila 6) și fața *a* (fila 7). Aceasta a dat prilej unui alt cetitor să scrie diferite lucruri pe aceste două fețe albe. Mai apoi un alt cetitor sirguitor, probabil cel ce a numerotat filele manuscriptului, a lipit cele 2 file și le-a luat drept o filă (fila 23-a). Noi putem chiar fixa că data acestor schimbări ce a luat manuscriptul nostru e după anul 7241 Octombrie, căci de același condei avem notele scrise pe fața *b* albă a filei 7 unde cetim: „această carte arată cu mare înțelepciune și cu măestrie celora ce aleargă și poftesc săși scrie numai numele în „cartea vieții”.

„Acî scriem pentru sfîntul Ioan cu rostul de aur, acesta fraților este glas de rîdvnă cuvîntător în multe feluri de glasuri cîntătoare. Decî cui *trebuie* cuvîntul de pol zi. Cetască în cărțile sfinții sale”.

Iar pe fața albă a filei 23 cetim „.... noi fraților Ioan cu rostul de aur spune în multe chipuri de po-căință...”

Iar la fila 60 *b*. între rîndurile slavone scrie „*această lesfiță este scrisă de Mitropolitul Varlaam den Săcu să știe leatu 7241 Octombre*. Decî în 1732 toamna harnicul călugăr care a umplut 3 fețe albe cu fel de fel de însemnări știa că *Leastvița* a fost scrisă de *Mitropolitul* Varlaam din Secul. Dacă admitem că cel care a scris notițele acestea era un călugăr din Secul se prea poate să fi auzit din gura celor mai bătrîni călugări că

autorul e însuși Mitropolitul Varlaam, mai ales că tradițiile de bibliotecă cu referință la cărți sunt cele mai puternice și vii din cauza însăși a cărților care se păstrează.

Manuscriptul nostru mai are foarte multe însemnări pe tartajii săi căci cetim pe tartaj această notă: „să se știe de cînd au fost Ilie în mănăstire în Săcul let 7267 Iulie 7 (1759)“.

La 7275 (1767) se iscălește unul Ștefan (fila 2).

La 1775 se iscălește „monah Moisi ot Săcul“ (fila 54)

La fila 60 b se repetă notița din 7241 Oct. cu altă cerneală: „această lisviță este scrisă de Mitropolitul Varlaam să se știe de cînd am legat'o“ adică după 1733 și înainte de 1759.

La fila 73 jos: „scrisam eu diaconul din țara românească Amin“. Fost'a acest diacon din țara românească venit musafir la Secul ori manuscriptul nostru s'a primblat și prin țara românească. Admitem a doua ipoteză intru cît se știe că Leastvița a stat ani întregi în Muntenia, fiind împrumutată ca o carte prea rară și însemnată pentru Vlădica de la Rimnicul-Vilcea.

La fila 93 jos altă notiță: „această sfîntă carte iaste a sfîntei“ și uită a scrie mai departe și tocmai mai tîrziu își aduce aminte și continuă cu același condei și cerneală, fila 113 b jos: „am cetit și eu pre această carte 1780“.

La fila 131 b jos: „de mine precumu mi se pare eu nu sîntu harnic“. Deși slova ar aduce cu a diaconului din țara românească, dar mai mult s'ar potrivi cu a celui ce a cetit cartea în 1780, care uită să-și întregască însemnarea.

La fila 132 pe marginea din dreapta: „aici am scris eu Ioan de țara de gios care am și petrecut această sfîntă carte adică Scara leat 7267 (1759)“. Iată un cetitor care a petrecut cetind Leastvița! Stat'a el în mănăstire la Secul să-și petreacă timpul cetind? Probabil că da, de oare ce crede de cuviință să spună că e din țara de jos, el care acum era în țara de sus, la Secul.

La fila 163 b pe latura din margine stî scris: „Cozma, Climentu, Calestru eniga rodostvo moia=cartea neamului meu“, că adică părinții bunicii și răsbunicii scriitorului au fost Calistru și Climente.

La fila 266 latura din margină în lungul ei: „această carte sfîntă ce este izvodită de sfîntul Ioan de în muntele Sinai, am cetito eu ierodiaconul Iosif de trei ori și cine se va sili să o citească cu evlavie“. Iată un harnic cetitor! să citească cineva de trei ori Leastvița este ceva!

La fila 267 b—268 a cetim : In anul 1778 am cetit și eu nevrednicul pe această carte a sfântului Ioan. Monah Timoftei ot Săcul, ungurean din ținutul Belgradului 1778 (cu cifre arabe)“. Cum mănăstirile noastre erau loc de petrecere pentru tot felul de frați, ne explicăm ce caută un călugăr Timoftei din părțile Belgradului Ardealului (Alba Iulia) la Secul.

La fila 276 jos : „Eu ermonah Ghedeon Nemțanu am izvodit de pe această carte alta să să știe leat 7249 ghenar 22 (1741)“. Cine va cerceta archiva bogată a mănăstirii Neamțului nu se poate să nu se găsească izvodul lui Ghedeon Nemțanul.

La fila 279 b se scrie notița ce continuă pe mai multe file : „Să se știe de cînd am purces din Iași cu gîndul să mă călugăresc la sfînta mănăstire a Săcului, după cum am și venit și din Eși am purces Simbătă inaintea Ispasului în luna lui April 22 și am fost și la icoane împreună cu boeriul Dumitrașco Sturzea fiind om de casa lui și de la icoane am venit Vineri aici în mănăstire în zilele prea luminat domnul țării Moldovei, Ioan Grigore Voevod, fiind la mănăstire egumen și sfinția sa părintele Nifon. Leat 7272 Mai 4 (1764). Gavril Roșca“.

In sfîrșit la fila 284 b cetim : „*duhornicul* Timoffei Ungureanul ardelean curat este „cuvintele subliniate sunt scrise cu alt condei și adăugate mai pe urmă“.

Pe tartaji mai cetim : „să să știe de cînd am învățat cartea eu Vasile diaconul la dascalul Efrim ot Săcul la 7255 Decembrie 30“, noi. „Ștefan ot Vânător“. Istrati, Toma, Tanasă Ștefan, Sava, Toader, Teofil monah Agapie, Nifon ermonah ot mănăstirea Săcului-Iordan, Maria, ierodiaconul Sarafim“.

Din toate aceste notiți se vede că manuscriptul nostru a fost cetit de multă lume din Ardeal, din Muntenia, din Moldova de jos, apoi de călugări din Agapia, din Neamț, și de alți mireni și că deci cartea răspundea unei nevoi simțite de călugări și mireni, iar traducătorul se bucură de mare cinste și nume.

Ultima însemnare este a protosinghelului Neofit Scriban care exilat la mănăstirea Neamțului în urma publicării catehismului cu litere latine, a găsit timp a corecta Pidalionul ex Mitropolitului Venjamin și a răsfoi marea archivă de cărți și documente, a stringe fețele rupte din manuscriptul nostru, a lipi greșit filele rupte și *probabil* a întregi titlurile și trimeterile de pe fiecare pagină, iar pe fila albă de lingă tartaji să bine voiască a-și pune părerea asupra vechimei și valorii Leastviței.

„Deși nu am aflat anul în care ar fi scrisă această

carte mai virtos intrânsa totuși după felul legăturii și a scrierii chip ba și ai hirtii, socotesc că ar fi de la Alexandru cel Bun, pentru că toate cărțile Sârbești cu care am aflat întru părăsire sunt de pe la anul de la Adam 6049 și au tot această legătură, iară cele de pe la 7000 incoace n'au această legătură. Este de însemnat și anii ce sînt scriși pe scânduri cu alte condee și mult mai tîrziu. Mănăstirea Neamțului în bibliotecă am scris la 2 Octombrie anul mântuirii 1843.

Neofit, Scriban protosinghel.

„La începutul ei însăș tălmăcitorul ei din slavonește zice că o aŭ tălmăcit în mănăstirea Săcului numele traducătorului este Varlaam ieromonah din mănăstirea Secului.

N. Scriban

Cite rinduri atitea greșeli de critică ale unui text vechi. Întru cit singur traducătorul spune că l'a scris în mănăstirea Secului, nu putea să fie de cit după 1600, iar nu la 1400 Secul fiind ctitoria lui Nestor și a Mitrofaniei Ureche. Pe hirtie nu se găsește nimic scris pe la anul 1400, ci numai pe piele de vițel, iar filigrama hirtiei arată că manuscriptul e din secolul XVII, hirtie riglată și purtînd drept filigramă o floare, în care stă scrisă pe 5 rinduri inscripția fabricei. Cit despre legătură cu tartaji de lemn, îmbracați cu piele, noi o socotim că nu poate fi cea primitivă, ci cea după 1733, cea veche stricându-se și că numai așa i s'a asigurat păstrarea așa de bine a manuscriptului, că nu s'au perdut de cit 2 file. Iar cit despre cronologia anilor de la Adam, vădit e că graba condeiului l'a făcut pe Neofit Scriban să comită o greșală elementară. Anul de la Adam 6049 corespunde anului 541 după Hristos, cînd nici pomeneală nu era de Alexandru cel Bun nici de țară românească.

Din toată notița lui Neofit Scriban reținem că manuscriptul nostru zăcea asvirlit între alte mormane de cărți slavone în arhiva Mănăstirei Neamțului în 1843 Oct. 2, și că o asemenea carte, care a avut cîntea să fie citită de atîția călugări, egumeni și vlădiei chiar, își vedea soarta să sdruncinată și amenințată spre peire.

* * *

Ce loc ocupă exemplarul nostru în seria manuscriptelor scrierii lui Ion Scărariul. Dacă exemplarul nostru ar

fi o copie ulterioară de pe un alt manuscris n'ar avea atunci de cît valoarea unei copii, ca aceia pe care subsemnatul am făcut o cu litere latine, păstrînd exact transcrierea literelor, în al 30-a volum al marelui mele colecțiunii „Surete și Isoade.“

Dar eu afirm că manuscrisul nostru e întăul în seria manuscriselor *Leastvitei*, că el a slujit de copie la toate celelalte manuscrise cu redacția romînească, și că pînă la tipărirea lui Veniamin Costache din 1814, direct de pe originalul grecesc, am mai avut și alte redacțiuni, din care cea mai veche și tipică a fost cea a manuscrisului nostru. Pentru traducătorul din 1814 vechea redacțiune a lui Varlaam de pe textul slavon era proastă, căci iată ce zice: „că macar de sau și aflat tălmăcită mai dinainte cu mulți ani, dar din cea slavonească și cu limbă prea proastă, „căreia acum au rămas cu totul neunețită“; iar mai jos zice: „și nu ca mai înainte întru îmbrăcăminte proastă întinate, murdare și străine, de tălmăcitorii cei mai dinainte cu aceste îmbrăcate fiind.“

Redacțiunea greacă e cu totul departe de cea a lui Varlaam, care și ea nu ne redă exact textul slavon, ci îl desvoltă prin foarte multe glose explicative ale textului, cum însuși zice în precuvîntare: „drept ceea am vrut să scriu această carte largă și prea lungă, ca să poată înțelege cine va citi... căci că scrie cu meștersugu și cu taină de toc-mala sufletului și trupului.“ Ceea ce Varlaam a făcut introducînd în text chiar frazele explicative, redacțiunile grecești le-au scos în glose aparte la finele fie-cărei scări cu trimetere de numere, tocmai pentru lămurirea stilului prea concis al contextului.

Partea aceasta a redacțiunii lui Varlaam merită un studiu deosebit, întru cît arată nu numai că Varlaam posedă la perfecție limba slavonă, în care și scrie, ci și o solidă cultură teologică, căci nu e ușor a prinde înțelesul obscur al frazei lui Ion Sinaitul pentru cel ce n'are o cultură deosebită teologică. În partea aceasta lucrarea lui Varlaam este originală, fraza mai liberă, și tradează anumite tendințe literare. Opera lui Varlaam e un adevărat monument literar al secolului XVII, cu atît mai însemnat cu cît nu e numai o traducere literară, ci și o redactare originală a celui mai obscur text de teologie ascetică, valoros pentru cercetătorii trecutului nostru cultural din orî ce punct de vedere. Pentru contimporanii lucrarea reprezintă o încercare îndrăzneată, pe care nu orî și cine o putea întreprinde, de aceia nu se mai încercă de un altul o nouă traducere, ci se mulțumiră cei mai mulți a copia.

Cea întăulă copie de pe originalul lui Varlaam e ma-

nuscriptul aflător la Academia Română sub No. 493, ne-complect, are foarte multe file rupte. Textul e identic în cele mai mici amănunte cu redacția lui Varlaam, însă copiatorul a lăsat coloana slavonă și a copiat numai partea românească. Copia o pun înainte de 1650. În 1881 d. Gr. Crețu, harnicul cercetător al trecutului nostru cultural, a cetit acest manuscript și l'a notat că-l crede a fi înainte de 1650, iar la 1886 Aug. l'a numerotat și a găsit 158 file.

Manuscriptul are mai multe însemnări a celor ce au cetit cartea.

„Această carte este a părintelui Savul ermonah la sfânta mănăstire Probota“.

„Pomeanî gospode monah Dosoftei Bărlicî leat. 7237 Ghenar 22 = pomenește Doamnă pe monah Dosoftei Bărlicî la anul 1729 Ianuarie 22.“ (scoarța 2-a).

„Această carte ce se chiamă Ioan scărar am procitito eu smeritul monah Teodosie și multă mîngiere am aflat intrînsa ; roguvă pe voi fraților să nu stricați această carte că vă judecă Dumnezeu. 1783 Iunie 15“ (tartaj¹ din față).

Smeritul Teodosie cetește a doua oară cartea și în Februarie 1784, tocmai după 7 luni, scrie pe slavonește : „pacî procitohî i bolșuiu polzu obreatohomî = iar am procitit-o și mai mare mîngiere sufletului am aflat“.

Deci prima copie s'a făcut pentru mînăstirea Probota, trăind Varlaam, sub domnia lui Vasile Vodă.

A doua copie de pe originalul lui Varlaam e manuscriptul de la Academia Română sub No. 494; e un miscelaneu, căci pe lingă Leastvița, care cuprinde de la 4—152 fețe, mai cuprinde de la fața 269—281 altă lucrare : „Carte cu multe întrebări foarte de folos pentru multe trebî ale credinței noastre tălmăcită de Nicolae Spatarul de pre limba grecească pre limba noastră proastă rumunească intru trecutul anilor de la Hr. 1661, în luna lui Ghenar 10 zile“.

Neculae Spatarul nu e altul de cît Neculae Racovița, care se găsește spatar sub Ștefăniță Vodă Lupul, a-junge hatman și apoi mare logofăt. Faptul acesta ne arată cultura boerimeî timpului în cele bisericești, căci a binevoit a da pe rominește de pe grecește cărți de lectură morală. O copie a fost scoasă de un harnic cetitor, probabil ermonahul Ghenadie, care în 1699 a copiat și Leastvița; cum sună notița : „această leasfițe iaste a mea | păcătosul Ghenadie ermonah | făcută cu toată cheltuiala mea | iar nu a mînăstirei leat 7207 [....] căci că părinții nu le-a primit să fie cu cheltuială mînăstirei | netrebuindu-le ei

aū rămas ale mele | ce unde mi să va îngropa păcăto-
sul | mieu trup acolo să rămte | in veac de pomană
(fila 7—13.

Harnicul ermonah n'avu parte de carte, căci dacă trupul lui s'a îngropat la schitul Tisa Silvestri, atârănător de schitul Doljește ot Roman, cartea însă a fost adusă la Com. Odobenî, Bacău și a trecut din mână în mână. Manuscriptul poartă peste 50 de notițe în felurite cercări de a unora din cetitorii slujbași ai cancelariei domnesei sub C. Vodă, Mavrocordat. Din însemnări privesc istoricul manuscriptului următoarele : „Această sfintă carte este a mea a lui Velișco Goranda care o am și scris întrinsa, că cine a citi întrinsa să cunoască că este a mea păcătosul let 7268 Fevr. 24 (1760)“ (fila 8) ; iar mai jos : „Această sfintă carte am cumpărat-o eu Velișco Goranda în trei lei, cari bani am cheltuit cu această lesfiță este a mea păcătos Ghenadie ermonah“ (fila 8 a).

„Această lesfiță am cumpărat-o eu Costandin Gurandă“ (fila 14).

„Această Stepenă carea am găsit întrinsa multe cu-
vinte cari sânt pre de învățatură care ar vrea să se în-
vețe să cetească în această sfintă stepenă de învățatură
Velișco sin Guranda let 7269 Apr. 23 (fila 77).

„Această sfintă carte este Lesfița ce am cumpărat
de la un iubitor de Dumnezeu în 4 pol lei am cumpărat
în zilele înălțatului domnului nostru Ioan Teodor Voevoda
bojiu milostivu gospodaru zemli Moldavskoî imbla velet
1765 Iuli 5“ (fila 120 b).

Această lesfiță am cumpărat eu Velișco Goranda
de la un călugăr pentru multă jăle“ (fila 128 b).

„Această sfintă și Dumnezească carte am cumpă-
rat o eu Velișco Goranda din Eși“ (fila 164 b).

„Această lesfiță este a lui Velișco sin a Gorandel
cumpărată de la un călugăr despre munte în 5 lei biti în
zilele pre înălțatului domnului nostru Ioan Teodor Voevod
imbla velet 1761 Sept. Iordachi Velișcu“ (fila 170 a).

„Această sfintă carte au cumparato eu Velișcu Go-
randa în trei lei bani“ (fila 196 b).

Scriitorul acestui de al doilea manuscript schimbă fonetica textului dar se ține exact după redacția lui Varlaam, foarte mulți *â* devin *ă*, nasalizarea lui *în* în cuvinte ca *dîn*, *mânăinc*, *ăruinc*, etc. dispăre, cea ce arată o modernizare a textului după aproape 70 de ani de vechime. În întregirea ultimei file rupte din manuscriptul lui Varlaam m'am servit de copia lui Ghenadie ermonah de la schitul Tisa Silvestri.

— *A treia copie* e cuprinsă în manuscriptele aflătoare la Academie sub No, 2511 și 2512, scrise în anii 7201 și 7202 de Vlad Gramaticul pentru Ilarion ieromonah și egumen la Bistrița din Vilcea, ajuns apoi Episcop de Rîmnicul-Vilcea.

Aceste două copii s'au făcut direct de pe manuscriptul lui Varlam, căci Vladul Gramaticul copiază și textul slavon de la începutul cărții, redacție specială a lui Varlam (fila 4 a. și b.) care n'o putea face de cit de pe original. Manuscriptul deci a imblat în Muntenia, nu știm de l'a cerut în persoană Ilarion sau poate egumenul minăs. Secul din 1690 fiind cunoscut personal lui Ilarion i l'a imprumutat. Cum însă mănăstirile erau locul de petrecere, pentru călugări și frați din diferite regiuni de romini Ardeleni, Munteni, Moldoveni, din țara de jos și din țara de sus, Ruteni, rusnacii etc. s'a prea putut că Ilarion, ori chiar Vladul Gramaticul să-și fi făcut metania lor la Secul și apoi să treacă la minăstirea Bistrița din Oltenia

Manuscriptul No. 2511 e un volum octav, legat, păstrat foarte bine, cuprinde 390 file și iată notele de pe el: „această sfântă carte ce se chiamă *Leasviți* întru care este „viața călugărească este a lui Ilarion, carele este întru „ermonași fiind egumen ot Bistrița leată 7201, (scris de „altă mină și am dăruit Bistriței fila 23)

v g

l r

a a

d m

u a

l tic

pisah (am scris)

iar la fila 139 b găsim altă însemnare: „această sfântă carte este a sfintei minăstiri Bistrița și mai mult plătește de cit o carte mai mare că este de folosul nostru fraților, Logofătul Gheorghe.

Al doilea manuscript scris tot de Vladul gramaticul e acelaș format, legat, bine păstrat, aceeași slovă mărunță și caligrafică, are 399 file din care ultimile 2 albe, și la urmă cetim această însemnare: „această sfântă și Dumnezeuzească carte ce se chiamă leastvița nevoitu m'am de am „scris eu smeritul și mult păcătoșul *Vladul gramaticul* întru sfînta și Dumnezeuzească Episcopie a Rîmnicului nou-lui Severin, unde este hramul sfintului și făcătorului de minuni Nicolae, cu porunca sfinției sale părintelui nostru „Kir Ilarion Episcopul în zilele bunului creștin de la Hristos iubitoru domnu Ion Constantin Băsarab velicigo marelui „Voievodă, începîndu-se de la Iulie și sfîrșîndu-se la Decembrie în 6 zile, la leatul 7202. Deci vă rog sfinților voas-

„tre cinstiți părinți și dumilor voastre din bună rudă nă-
 „cuți boieri sau vericul s'ar întâmpla a ceti pre această
 „sfintă carte și veți afla întru dinsa ceva greșit cuvint,
 „neplinită, au slovă roșie nepusă au vre-o slovă lipsă vă
 „rog să îndreptați cu duhul blindetelor iar pe mine păcă-
 „tosul și *ocaianicul* să nu mă blăstămați, pentru că n'au
 „scris duhul sfint nici inger, ci au scris mină de tină de
 „om păcătos și cu duhul micimii, ci mă rog să mă ertați
 „iară să nu mă blăstămați că și sfințiilor voastre și Dum-
 „nevoastră să aveți ertare la infricoșatul și nefățarnicul
 „județ *i bogu s nami amin* (și D zeu cu noi amin)

V G

l r

g a

d m

u a

l ric

Pisah (am scris)

Pe fila întâia cetim altă notiță: „Andreii logofătul
 „Bistriței 1767 și am scris în zilele sfinției sale părinte-
 „lui egumen Chirio Chir Mihăilă arhimandritul și în zilele
 „prea înălțatului domn Ioan Alexandru Scarlat Ghiga Vo-
 „evod în luna lui Martie în 25 zile 7275.... leavștița Iaste
 „a lui Ilarion Episcopul Rîmnicului“.

În secl. al XVIII còpiile se înmulțese fie în între-
 gime, fie numai anumite cărți; se încearcă traduceri nouă
 după rusește și grecește și se modernizează limba.

Cea întâi còpie s'a făcut în mînăstirea Hurez, de că-
 tre Iosif proegumen. Se păstrează la Academia Romîna,
 sub No. 2350. E un volum 8° legat, are 420 file.

Pe fila I-ia cetim: „aceste sfinte scări să aducem la
 mijloc și să arătăm viața prea înțeleptului acestuia :....“, pe
 fila 6: „Iosif proegumen ot Hurez“.... scrisusau această
 viață de Daniil smeritul călugăr de la Raft, (iar acum de
 Iosif proegumen ot Hurez....“) pe fila 423 b: „pis az (am
 scris eu) Iosif proegumen ot Hurez...“ Pe tartajul din dos:
 să se știe de cînd am venit eu Toader Mustea moldovanul
 la sfînta mînăstire Hurez cu dumnealui sulger *musă Lințu*¹⁾
 is. (pravnic) sud. (județului) Vilcea, leat 7262 ghenar 27
 mult păcătos și nevrednic. Toader Mustea păcătosul.

1) Notița lui T. Mustea privește persoana lui *musă*
 „monsieur“ Lințu, care nu e altul decît franțuzul Leintă
 despre care iată ce ne spune cronicarul Enache Cogălni-
 ceanu vorbind de domnia lui C. Racoviță Vodă în 1755.
 (Let. III 2. 230): „Zic să fi fost otrăvit Lăscărachi Gene

Intre egumenii Hurezului Iosif, se găsește între 1734—1749 N. Iorga Hurezul., pag... și de sigur că spre copie a servit unul din exemplarele scrise de Vladul gramaticul din Rîmnicul-Vil-cea....

postelnicul cel mare și pricina să fi fost un franțuz anume *Leință* care era pe lângă domnul, căci la multe lucruri nu-l putea suferi Lăscărachi că luase mult obraz și nu băgă pe nimeni în samă. Zic că acest Franțuz a fost pricina de a fost murit și doamna domnului în domnia dintăi cu un doftor cel adusesse el și-l curtenise dîndu-i mare laudă de învățat măcar că pe la cea din urmă și-a luat și el plata în Țarigrad, că i-a tăiat capul sultanul Mustafa, neîntrebîndu-l că este Franțuz scoțîndu-l înaintea lui la Eălăchioscul și acolo a pus de l'a tăiat“.

În întăia domnie C. Racovița Cehan Vodă rîndui pe *Leință* franțuzul sulger mare (Let III 2 219.)

În domnia lui C. Cehan Racovița din Muntenia (1753—1756) *Leințul* fiind pe lângă domn se explică de ce T. Mustea se găsește în Muntenia la 1754.

Cit despre Toader Mustea moldovanul, care la 1754 Ianuarie 27 se găsea în călătorie la Hurezul, avem mai multe știri în actele comunicate de d. Gr. Tabacariu, fost institutor (Surete ms. vol. VIII). Toader Mustea vornic de poartă și uricar e fiul lui Ioniță Mustea căpitan de Bogdănești, nepot și strănepot a lui Nașcul din Mușătești și a lui Ștefan Bechea pircalab de Bogdănești depe la 1620. El este frate cu Ursul Mustea, cu Elena și cu Ruxanda căpitănița. Fii săi sunt: Ioniță Mustea căpitan, care se însoară cu o Istrătioaie și Andrieș Mustea căpitanul. Andrei Mustea are de fiu pe C. Mustea, iar acesta pe Gh. Mustea care se însoară în 1832 cu Voichița fata Smarandei Tacu. Toader Mustea era un doritor de studii slavone, căci ca uricar de divan ce era, fu silit de multe ori să citească și să traducă uricele vechi slavone. În acest scop el plănui un fel de lexicon slavo-romin, despre care nu avem decit începutul în actele Tabacariu (Surete ms. VIII, 528).

„Liksicon adică tălmăcirea uricilor strbești pe limba moldovinească cum arată în Iontru lui, leat 1779 Februarie 2. Toader Muste vornic de poartă și uricar“.

приходило своим = li s'au venit lor

когда разделение = la împărțeală

дшнно = întocmai

и ирреденіе =

O altă copie s'a făcut tot în Hurez de către Mihail căpitanul cu zisa lui Misail egumenul de Hurez către 1752 cînd se găsește egumen la acea mînăstire acest Misail. Manuscriptul se păstrează la Academia Romîna sub No. 2665, format 8° legat în piele; are 160 file. Este un sbornic, care cuprinde de la pagina 1—114 „Otecnic“: dela 114—137 sunt scrise cartea I și II din Leastviți; iar de la 134—160 „slujba adormirei“. La fila 160 a. stă notița: „scrisam eu Mihăilă căpitan de la Hurez cu zisa dumisale părintelui Misail egumenul mînăstirei Hurez“, iar pe fila 160 b. stă scris: „acest otecnic este a sfintei mînăstiri Hurez și am scris eu care mă voiu iscăli mai jos“. (Mihăilă Căpitan).

Iar pe tartajul ultim stă nota: „această carte scrisă de părintele Nicodim și cite-va din Leastvița scrisă de Iosif, egumenul Hurezului, că cine va citi să-l pomenească, căci sunt vieții foarte de folos și de umilînța sufletului“. Deci doi harnici scriitorii, Mihail căpitan și părintele Nicodim au scris acest sbornic sub egumenatul lui Misail. (N. Iorga Hurezul pag...)

O nouă copie s'a scris de Melletie Ierodiacon în mînăstirea Rîșca în 1798 Iulie 21 și se păstrează la Academia Romîna sub No. 2952; E un sbornic în folio legat; are 272 file dintre cari dela fila 1—185 stă scrisă Leastvița, care a început a se scrie la 29 Iunie și s'a sfîrșit la 1 Decembrie 1797; iar de la fila 176 avem viața Sf. Varvara (186); viața Sf. Ioan Damaschin (196); viața Sf. Savara (200); viața Sf. Neculai arhiepiscopul (239); viața lui

ИЗА ПРАЗДНЕНІЕ =

оправаніи =

Iar pe altă foaie găsim însemnarea:

„Licsicon pe limba sirbească pe uricele sirbești cum arăt anume cei ce vor să învețe și pe limba romînească tălmăcit, despică îndouă cuvintele între Sărbie și între Românie:

ЧТО ИМАЕТ = ce au avut

досталокъ = i s'au venit

дасталокъ = i s'au vinit (Surete ms. VIII 529)

Nu greșim cînd atribuim acestui harnic și studios uricar dorul de a scrie și o variantă de cronică, pe care Cogălniceanu a publicat-o în volumul III pag 75—95, deosebit de textul publicat de N. Bălcescu în Magazinul istoric pentru Dacia volumul III. Cogălniceanu nu ne spune exact de unde a luat știrea, într-o citare a Neculai, ci Toader Mustea e cunoscutul uricar de divan, care a fost cu domnul său în Muntenia !

Amvrosie episcopul Mediolanului (257); viața Sf. Patapie (269) și Pomenirea Sf. Ana.

„Serisusau această carte de mine smeritul cătră toți frații mult păcătosul și nevrednicul rob lui Dumnezeu Meletie ierodiacon din mănăstirea Rîșca 1798 Iulie 21. (fi la 272).

În sfârșit o ultimă copie se găsește în *sbornicul* obștii lui Paisie (ms. No. 1724); intru cît a fost scris la Neamț pentru obștia starețului Paisie, din a cărui bibliotecă făcea parte.

În acest sbornic găsim numai 4 stêpene: 1 (lepădarea de lume) 2 (pentru nepoftire) 3 (streinătate) 4 (fericită ascultare) și stau scrise de la fila 40—96.

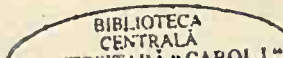
Se cetește nota: „această carte este a obștii starețului Paisie, și cine o va lua în canon va fi”.

În mănăstirea Neamțului se păstrează multe manuscrite slavo-romine, scrise de timpul egumenatului acestui mare călugăr. Din catalogul de manuscrite slavo-romine se vede că s'au scris foarte multe paterice, cărți asutice, ca Ion Scărarul, Efren Urul în mai multe exemplare, așa că în lipsa tiparului, călugării erau ocupați cu scrisul pentru frați.

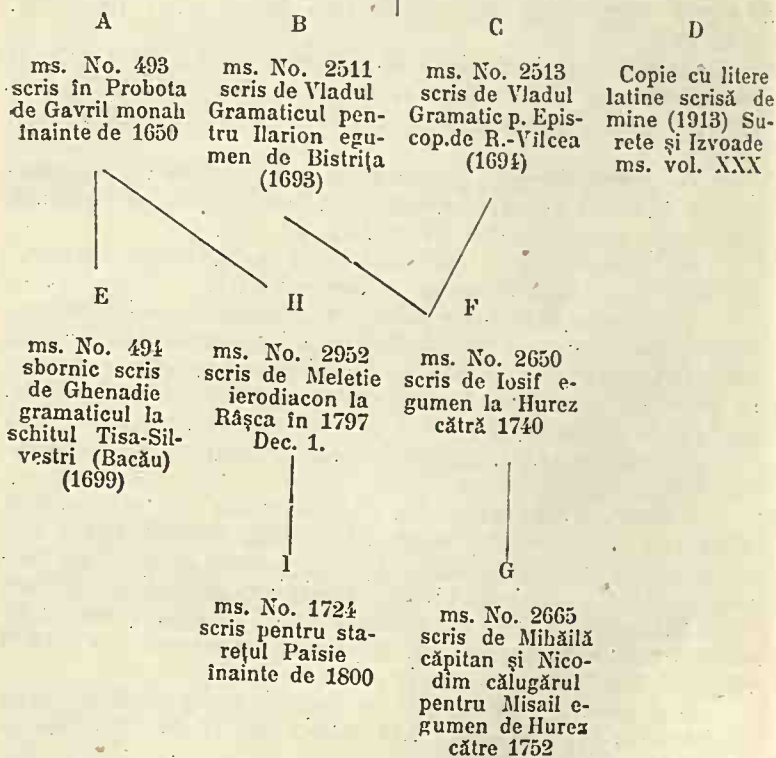
Plecătă traducerea lui Varlaam de la mănăstirea Secul, ea a fost scrisă pentru formarea sufletească a călugărilor în diferite mănăstiri ca Probota (1650), Tisa Silvestri (1699), Bistrița (1693) Episcopia Rîmnicul Vilcea (1694) Hurezul (1740, 1752) Rîșca (1797). Neamț (1800) unii scriind textul în întregime, alții mulțumindu-se cu cite o stêpenă sau patru ce, mult..

Cu aceste manuscrite se încheie seria copiilor după traducerea lui Varlaam. Am putea dar face următoarea schemă a filiațiunei lor.

REPUBLICA DE FILOSOOFIE DIN BUCUREȘTI
BIBLIOTECA

Ms. Varlaam din slavonește scris în minăstirea Secul, cătră 1618 (7126).

Cu a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, se încearcă alte traduceri de pe rusește și grecește: și anume de pe rusește în Moldova de Vartolomeu Măzăreanu: de pe grecește în mănăstirea Cernica din Muntenia.

În 1766 Vartolomeu Măzăreanu încercă o nouă traducere, cum singur spune în notița de la fila 3 b. „Tăl-măcitusau și-au scris această sfântă carte a sfântului Ioan Scritiașul în sfânta mănăstire Putna de mult smeritul și păcătosul archimandritul Vartolomeu Măzărean, ucenicul mitropolitului Antonie, care s'au pristăvit în țara „moschi ească”.

Exemplarul ce-l păstrează Academia sub No. 2959 este scris pentru mănăstirea Bisericanii, în 1766 cum se spune în titlul de pe fața 1-a și o notă pe fața 2-a: „Intru | slava sfintei | cei de o ființă și de via | ță făcătoa-

reș și nedespărțitei | troițe a Tatălui și a Fiului și a | Sfintului Duh | în zilele prea luminatului de Hristos | iubitorului domnului nostru Grigore | Alexandru Ghica Voievoda | cu blagoslovenia presfinției sale Kiriu-Kiru Gavriil Mitropolitul Moldovei | și a presfinției sale Kiriu Kir Dosoftei | Episcop Rădăuțului | prin duhovniceasca oserdie a prea cinstitului Ieromonah Kir Varlaam. ot Biserican | și pe slovenie amu tălmăcitu și amu și scrisu această carte Ioan Leastvicinic | spre folosul cel sufletesc al părinților călugări și a tuturor proslavnicilor creștini | anul de la Hristos mîntuitorul nostru | 1766, Ianuarie 2^a. Iar pe fila 2-a jos se citește: „această carte | a sfintului Ioan Scirăiașul | am făcut'o eu smeritul | cu toată cheltueala mea | și am dăruit'o sfintei | mănăstirii Biserican | întru pomenirea mea | și a părinților mei | și cartea această să fie de cetit... | părinților de la numita mănăstire | însă numai în lăuntru | mănăstirei | iar dia îndrăzni cineva | să o scoată din mănăstire... | unul ca acela | să fie părașe | maica precista | la strașnica | judecată am scris în anul | 1766 Iunie 12...

Făcea și Măzăreanul pe moldoveneste ceia ce se făcuse în rusește, unde textul paleoslovenic se modernizase în secl. al XVIII-lea în o limbă bisericească, mai aproape de limba de azi de cît de cea din textele vechi slavone.

În mănăstirea Putna se mai găsește un alt manuscris al *Lestviței* său scara virtuților scris | în 1770 Mart 1 în Sihăstria (D. Dan Putna pag. 82), iar în slavonește se păstrează un manuscris scris în 1472 de călugărul Vasile (idem pag. 156).

O redacțiune deosebită e cea a manuscriptului de la Acad. Rom. sub No. 3024 tradus din elinește în 1475 vol. legat au 710 foi.

Tot de pe elinește este și traducerea făcută pentru mănăstirea Cernica în 1782. Ianuarie 25, cuprinsă în manuscriptul Acad. Rom. No. 1913 în folio, legat. La fila 8 cetim nota : „Înțelegătoare scara lui Iacov | sau oglinda | sufletească | scara tălmăcită din Elinie și afierosită sfintei | mănăstirii Cernicai unde este hramul | slintului Ierarh Nicolae | în zilele prea luminatului domn Io Nicolae Costantin Caragea Voievod | fiind arhipăstoreasca cirmă a Ungrovalahiei | Grigore al doilea | 1782 Ianuarie 25, | August 1 leat 1805 s'au început a să prescrie“. Căpiatorul e ieromonahul Macarie, smeritul dascăl Evangheliei care închină stemei Valahiei Io—Ni—K.—K.—V.—D.—T.—R. (Ion Niculaie Constantin Caragea Voievod, domn țării Românești) următoarele stihuri politicești :

„Iovul prin scară pre carea o însemnează
 „Iovane scara ta lumii o însemnează
 „Ingerii pacea la ceii imbil să sue
 „Cuibul trăirei în veci în soare să-l pue.
 „Niculaulul din ceriuri tot harul învie
 „Ca domnia ce o are flori în veac s'o ție.

Macarie S. D. E.

O altă redacțiune tot de pe grecește e aceea din manuscrisul No. 2321 de la Academia Română, vo'um legat în piele, are 535 file și este scris pentru Dosoftei egumenul de la Cimpu Lung de Gheorghe dascălul în 1786.

Iată notița ce o pune scriitorul pe fila 1 b. : „Lea-
 „vița | adică scară | carea cuprinde în sine viața sfintului
 „ | prea cuviosului părintelui nostru Ioan | carele au și
 „ izvodit această carte ce are 30 de cazanii pentru îndrep-
 „ tarea călugărilor | și un cuvint de învățătură către | nas-
 „ tavnice și sau scris în zilele lumi | natului Domn Nicolae
 „ Petru Mavro | gheni Voevod fiind Mitropolit al Ungro-
 „ Vla | hiei Kirio Grigore | la anii de la Hristos 1786
 „ August 7 zile | cu toată cheltuiala sf. părintelui Dosoftei
 „ arhimandrit igumen | sfintei mănăstiri Cimpulungului.

G. D. ot Vs (Gavril dascăl din...)

Iar pe fila 535 a cetim epilogul talmăcitorului :
 „ slavă, laudă cinste și închinăciune lui Dumnezeu că mi-au
 „ ajutat după început de am ajuns și la sfârșit. Această
 „ sfântă și dumnezească carte ce se chiamă „Scara“ scri-
 „ suseau prin osteneala mult păcătoșului între frați Gheorge-
 „ dascălul și oricine se va întâmpla a ceti pe dinsa și va
 „ afla greșeli au în cuvinte au în slove să nu vă grăbiți
 „ a mă pune în ponos și îndreptați eu duhul blindetelor
 „ ce n'au scris Inger ci o mină de fărîna și minte de om
 „ păcătoș că pe cit iaste de anevoe omului a nu păcătui
 „ așijderea și scriitorului a fi fără de greșală, ci toți gre-
 „ șim mult pentru aceasta iertați că și cuceriei voastre să
 „ vă dăruiască Hirstos luminarea minței și descoperire
 „ Dumnezeieștilor lui taine spre mintuirea sufletelor voas-
 „ tre, amin ;“ ori cîți s'ar întâmpla a ceti pe această sfântă
 „ carte zic Dumnezău să ierte pre Gheorghe dascălul,
 „ carele au scris această sfântă carte la anul de la zidirea
 „ lumii 7294, Iară de la Hristos 1786 luna lui August 4
 „ zile“.

Cu aceasta ajungem la redacțiunea mitropolitului Veniamin Costachi, tradusă direct depe grecește și tipărită în 1814 Iulie 3 la tipografia din mănăstirea Neamțului. Tipăritura lui Veniamin are 2 prefete una scrisă.

de Silvestru egumenul și starețul mănăstirei, dedicată mitropolitului Veniamin, iar alta mai pretențioasă scrisă de însuși mitropolitul.

În cea dintâi se arată că: «sfântul Ioan Scărariul acum „din limba elinească sau pogorât în limba noastră românească“. iar în prefața sa Mitropolitul arată că tălmăcirea s'au făcut de iznoavă „am pus sârguința de a se tălmăci de iznoavă“ „căci traduceriile cele vechi făcute din slavonește sunt făcute într'o limbă proastă care acum a rămas cu totul neuneltită „iar acum din limba cea elinească întru care a fost scrisă de însuși făcătorul ei sau „tălmăcit în limba noastră Românească cu toată amărunțimea, „cu toată luarea aminte și cu multă cercare a multor „izvoade elinești“. După această ediție un harnic cetitor de cărți bisericești și-a copiat în al său sbornic (Acad. Română ms. 3536) stépena 28 „despre rugăciune“ în filele 1-17.

Cu aceasta am încheiat seria manuscrisurilor românești a Leastviței și am găsit dar următoarele: Din slavonește a tradus Varlaam și s'au făcut 8 copii pentru diferitele mănăstiri din Moldova și Muntenia; Din rusește a tradus Vartolmeu Măzăreanu și sunt două copii, una pentru Bisericieni și alta pentru Putna; din grecește s'au făcut 4 rinduri de traduceri: în 1775; în 1782 pentru Cernica; în 1786 pentru Cîmpul Lung; la 1814 ediția de Neamț a lui Veniamin Costachi.

Singur manuscrisul nostru are și redacțiunea slavonă în coloana din dreapta. Ar trebui să facem o alăturare cu toate manuscriptele slavone pentru a-î stabili înrudirea, dar aceasta trece cadrul studiului nostru, și nu servește literatura românească. În Iașimirschi, „Sbornic“ Petersburg 1905, avem înșirate toate mss. slavone din care cite-va sînt și la Academia română iar altele se păstrează la măn. Neamț.

Din alăturarea textelor se vede o strînsă înrudire; mai toate se aseamănă.

II

După ce am arătat înrudirea manuscriptului nostru cu toate manuscriptele aflate până acum și am dovedit întăietatea în redactare a exemplarului nostru, ne rămîne a scoate dovezi din însuși contextul manuscriptului, care prin asemănare cu textul Cazaniei lui Varlaam, să ne arăte exact cine e autorul.

Se prea poate ca autorul notiței din 1733, care spune că traducătorul e însuși Varlaam Mitropolitul, să se fi înșelat. Se mai poate ca exemplarul nostru să fie o copie

scoasă de pe un alt original. Scrierea e cea bisericească și de sigur că scriitorul e un călugăr iscusit în ale scrierii, ieromonahul Varlaam. Dar din exacta întocmire a rândurilor din coloana slavonă ca să corespundă rândurilor din coloana românească; apoi întretăierea de rânduri românești prin rândurile coloanei slavonești, unde veneau glosele ne arată că copiatorul era un iscusit slavist și se prea poate ca scrisoarea să fie chiar a lui Varlaam, care nefiind de cît ieromonah în timpul traducerii nu era ceva prespre poate pentru el să-și fi scris singur manuscriptul, într'o încordare de cel puțin jumătate de an.

Dovezile scoase din asemănarea textului *Leastviței* cu al *Cazaniilor* vor fi mai hotărâtoare. Pentru cel ce ar întreprinde cetirea amînduror textelor unul după altul, fie că ar începe cu *Leastvița*, fie că ar începe cu *Cazania*, impresia ce-ți lasă la prima lectură este că te afli înaintea aceluiași scriitor, așa de izbitoare sunt particularitățile comune celor două texte. Iar asemănările celor două texte sunt cu referință la alfabet, fonetică, accent, morfologie, flexiune și mai ales la lexic.

1). **Alfabetul** e cel bisericesc. În ortografie se resimte influența originalului slav, ce ne aduce pe departe răsunetul originalului grec: rr în АГРЕАЬ cu gg drept *ngh* αγρελοδ. Ф în КѢФАНЕЛЕ; BB în АББАКОУМЬ; ü în Моуісі, Чүіпарисулуї, Eghüpetü, Vüthania; apoi Ѳ în ѲАМЬ; ѣ în smilazь.

Din *iusurî*, ѣ reprezintă pe *ü*; — ѣ se luptă cu Ъ, fără a-și stabili o regulă fixă; se pare însă că toți *ă* final, se scriu cu ѣ = *ă*, fără a-l lua drept un moldovenism; iar *ă* din silabele ce preced intonata încă se scriu cu ѣ; — ѣ reprezintă pe *i* nu pe *î*: зѣдит, зѣд, ѣы, зѣдиториулү, зѣдиулү, обычина. Dar cel mai singuratic caz e întrebuintarea lui ѣ pentru a reprezenta o nazalizare mai adîncă, ce nu o putea redă suficient *n*. Singur acest fapt caracterizează înrudirea acestor 2 texte și le dă un colorit comun, datorit condeșului aceluiași scriitor, lui Varlaam ieromonah ajuns apoi mitropolit: păriinte, diin, nevoiintă, îngăduiintă, svăntă, peintru, stăinsü, măincă, gânduri, crediintă, prelungü, răspunșü, dobăindit, măincă, paiingulü, silngele, tainplă, socotiintă, cuvăintulü, priinsa, feriintă, răspunșü, păiindune, etc.

2). **Accentul** încă e un element de stabilit în înrudirea celor 2 texte. Dacă limbile iugo-slave se deosebesc în dialecte *ceacav*, și *ștocav*; după o singură particularitate fonetică *ч*то ori *Ѳ*о. *oc* și *oil* la vechii francezi; tot așa și accentul e un mijloc puternic de a cunoaște nuanța locală a vorbitorului ca și a scriitorului. În lunga mea carieră

didactică ca profesor de școală normală am ajuns a cunoaște județul, de unde e elevul, după rostirea pronumelui demonstrativ; *acestora* ori *acestora*. In cele 2 texte predomină forme slabe în intonarea pronumelor; Varlaam din Leastvița ca și Varlaam din Cazania intonează la fel: *acestora*, *acestuî*, *acestuîa*, *acelora*, *aceluia*, *cărui*, *cărora*, *altuî*, etc.

3). **Fonetica** celor 2 texte prezintă particularități comune izbitoare:

a). *a* intonat se păstrează clar în cuvinte unde azi se rostește *ă*, *carți*, *parți*; — găsim *a* clar în loc de *î* în *andșine*, ce se întâlnește rar în documentele vechi românești.

S reprezintă pe *z* dur (dz) în *Синь, вѣснн*; — *y* drept S în verbul *шувѣ* e o particularitate a Leastviței, pe care a lăsat să părăsire în Cazanie, după cum aici a întrebunțat *rr* în *rreu*, *rreale*, etc. ca diferență de graiu între munte (Secul) și șes (Iași).

b) *â* (*ѡ*) în loc de *ă* (*z*) aproape în același mod întrebunțat: *luăm*, *măincăm*, *zgăul*, *spăsenia*, *vrajmașiu*. Această înclinare de a scrie mai des pe guturală închisă *ѡ* drept guturală deschisă *z* o găsim și la unii dieci ai timpului, ca Dumitrașco, Corlătești, Axinte Uricarul și alții mai influențați de lectura vechilor texte bisericești.

c). *e* clar în cuvinte ca: *pementesc*, *pementiaște*, *pemente*, e o particularitate comună izbitoare a celor 2 texte; pe când *mene*, *tene*, *cuvente* sînt comune secl. al XVII-a

d) *i* clar în cuvinte ca *atitea*, *Simbete*, *griseale*, *osinda*, *sînge*, încă e comun celor 2 texte, de și găsim și variante, ca *Săinbătă*, *Sinbăta*, *Săinbătă*.

e) *o* în cuvinte *doao*, *noao*, *doaw*, *voaw*, e și azi în gura săteanului de la munte; el se luptă cu *o* și *ă*, și e trăsătura generală a secl. al XVII-a și XVIII-a.

4). **Morfologia**. Cele 2 texte prezintă în flexiunea cuvintelor pe lingă caracterele generale ale secl. al XVII-a, și particularități comune datorite aceluiași scriitor.

— Pluralul neutru în *ure* e comun secl. al XVII-a.

— Vocativul *oame*, *ome* se găsește în Leastvița și în Cazanie.

— Dintre pronume, *nusul* e forma ce constituie o particularitate izbitoare celor 2 texte. Varlaam ajuns Mitropolit l'a întrebunțat pe *nusul* și în Cazania sa din 1645; dar l'a scos pretutindena în a doua ediție, ca ceva neobișnuit graiului din capitala Moldovei.

Ins, îns, în compoziție cu prepozițiile *de, pre, spre, cătră*, constituie iarăși o particularitate izbitoare: *deinsă, deinși, preinsă, preinsele, spreinsă, cătrănsă*, etc.

— Numeralele încă pot fi luate ca criteriu de a judeca înrudirea celor 2 texte, ca fiind scrise de același scriitor: al doii, al treii, *patrănsi*; formele al patrul, al optul vin des în textele secl. al XVII-a.

— *Flexiunea verbului*. Și în această parte a morfologiei găsim asemănări izbitoare între cele 2 texte, pe lângă caracterele generale ale sec. al XVII-a:

Imperfectul sing. pers. I: *eū ajuta, eū gândiia, eū mă ruga, eū mă cutremura, eū grăiia, eū pricepia, eū petrecea, eū mă temea*.

— *Perf. simplu pers. I sing.* *mă întorșu, eū dziș, eū dzișu, eū aduș, eū mă duș, eū răspunșu*.

— *Perf. simplu pers. I plural*: *o făcumă noi, o văzum noi*.

— *Perf. simplu pers. II plural*: *vă umilită, voi nu înțeleaset, pentru ce uciset, vă lepădat, vă astreinată, voi mă grăită, fuset credințioși*.

Imperativ negativ pers. II plural: *nu dosădireți, nu vă apropiareți, nu pohtireți, nu ultareți, nu giudecareți, nu fireți, nu adunareți, nu vă supărareți, nu vă spămăntareți, nu eșireți, nu vă scărbireți, nu vă teamereți, nu vă grijireți, nu învățareți, nu lepădareți, nu plângereți, nu zăbăvireți, nu giurareți, nu punereți, nu așteptareți, nu priimireți, nu gonireți*.

— *Vitorul I*: *veri cânta, veri află, veri ciare, veri creade, veri vedeă, veri ajunge, veri pesti, veri luă, veri birul, veri suspină, veri plânge, veri folosi, veri zice, veri sigetă, te veri bucură, te veri stidi, te veri polzui, te veri văzdrăji, veri luptă, veri cercă, veri piarde, veri hi ertat, veri să vezi, veri să proclețești, veri să blastăm, veri să știi; acestea pe lângă *voi spodobi, voi zice, va cunteni, vom hăucui, vom răbda, veși vedeă, voru schiuopi*; Dar și: *nu veri tu, și va el*.*

— *Vrea în loc de va cu infinitivul*: *vrea pricepe, vrea veni, vrea cunoaște, vrea intră, vrea face, vrea birui, nu vrea sări, să vrea hi, vrea hi fostu, cau vrut putea, vrea hi ținut, vrea veri să hiș, să vrea rușina, nu vrea merge, de vrea merge, de vrea hi alesă, de verū vrea, de nulū vrea purtă, să vrea tămplă, vrea hi fostū, nu saū vrutu putea, de nu vrea luă, vrea hi harnicū, aū vrut putea dezgropa, vrea veri să hiș, să vrea rușina, de vrea hi alesă, să vrea tămplă*.

Condiționalul prezent: să greși, să face, măcar să
 hi și curat, să lași astupă; să și strânge, nare eși, să i
 sare tănpla, săval de are putea, are vrea. sare înălța,
 nare gândi, să li sare tănpla, sare hi și înțeleptu, nare
 hi, nare hi apucat, sare îndeletnici, are putea, cum are
 giudeca, sare greși, are hi, să are dobândi, cumă nare hi,
 cumă are dzice, are alerga, are sta, are răspunde, are
 veni, săval sare și muri, sară dobândi, să sare și întoarce,
 are sufla, de are da nescui, nu sare teame, de nu nare
 apăra, are lua, sare veni spre noi, sare ținea, de are în-
 viea, sare învie, săval să țare hi și frate;—samă chinui,
 sam face, sam implini.

— *Trecutul*: sare hi răstignitū, nu leare hi putut
 face, nare hi pututū, nare hi chematū, sare hi făcutū, nare
 hi apucat, să hi suit, de nare hi greșitū, că de nare hi
 crezutū, nu lare hi adusū.

— *Infinitivul întregū*: de-a căderea, de a te suirea,
 de a plângerea, de al întrebarea, de a grăirea, de a beria,
 de a agonisirea, de a să îndireptare, de a le stărvirea, de
 a le obrintirea, de a se mândrirea, de a se înălțarea, de a
 adaogerea, de a mă lăudarea, de a ne întrebarea, de a
 facerea, de a gindirea, de a cercarea, de a lucrarea, de a
 ascultarea, de a se rugarea, de a slujirea, de a nașterea,
 de a nevoirea, de a pricirea, de a mncarea, de a înblare,
 de a plângerea, de a grăirea, de a se luptarea; de a înpi-
 decarea, de a ne închinarea, etc.

Gerundiul: vorovinde, gătându, cătându, șezîndurea,
 măncîndu, măingăindul, veselînduse, păîndul, fu ducînduse

5). **Lexicul.** Pentru evidențiere deplină a tuturor
 particularităților comune, dăm o listă de principalele cu-
 vinte ce vin mai des în cele două texte. Cititorul din
 analiza fugitivă a bogatului material lexical va rămîne,
 credem, convins pe deplin că Varlaam ieromonahul de la
 Secul — autorul Leastviței e același, cu Varlaam mitropo-
 litul, — autorul Cazaniei.

A

acasă	agiotoriul	arăpca
pre acasă	agneț	arată (a)
acel	agnețului	să și arate
aceluia	agunțe (a)	armășie
acest	veri agunțe	„ sălbateca
aceștia	agudă	spre oameniloră
aceștia	aiave	de „ lui nu te
aceasta	la aiave	socotește
acia	ajută (a)	armăși (a)
fiindă—	șil ajută (eu)	armășește
aciiș	alaltă	arumi (a)
„ tinse	alaltii	ascultă (a)
aciișă	alaltii	de-a ascultarea
acmu	alalte	ascultoiu
acmum	alăute	ascultoiul
acină (a)	alege (a)	ascultoi
te aciuedzi	de vrea hi alesă	ascultoiilor
ad	alerga (a)	mai ascultoi
adul	veri alerga	neascultoiul
adului	aliinză (a)	ascuți (a)
(iadului)	aliinzăscă	de-a ascuțirea
adăine	aliinză	așeaș
dinradăinculă	alt	cineș
adamant	altăi	asemăna (a)
adaogă (a)	altăia	asemănăndute
adaogă	cartea altăi liinbi	ăsin
de-a adaogerea	șălția	ăsinulă
adăvâsi (a)	amăgeul-una altăi	aslam
adăvâsi avuția sa	amăgei una altăia	a lua cu—
adăvâsise	amăgeei	aslamurile
adevără	amăgulire	astreină (a)
adevără	amente	vă astreinată
adeveri	an	atinsură
adeveare	ai	atitea
aduce (a)	(30 ai,	altitea gloate
eu adus	40 ai	al tătea fii
de nu larehi a-	70 ai)	atuinci
dusă	andesine	atuincilă
adună (a)	ăanima	austrul
nu adunareți	inrăanima	avea (ă)
afă (a)	apuca (a)	mă avuiu
veri afă	de-a apucarea	Avvacum
agghelă	ăorea	azbuchi
agonisi (a)	apără (a)	
de a o agonisirea	de nu nare apăra	B
	apropriă (a)	ba ba-ba
	nu vă apropiareți	balamut

balamuți	bunătăcioși	căținel
balamuțiia	C	pre cătinelă
bătrâni (a)	căci că	cătrânsă
au bătrânit	căci că	cătrânse
becesnică	cădea (a)	cătruăva
beria (a)	să și mai în grea	căt
de-a beria	cadzâ	cătui
bezhojnic	vă cădzutū	cătūii
bezhojniculū O-	de-a căderea	celū
regheon	de-a cădiaria	celūia
bezdnă	cădi (a)	celōra ce
bezdnelorū	lui Dmndzāu	cepătura
bezmălire	caîn	întru cepătura
birui (a)	căle	cerca (a)
bișugū	calea	de-a cercare
bișugulū	camăta	cerceta (a)
blăstāma (a)	camătai	să cearcete
veri să blastāmī	camatnic	ceriu
blăzni (a)	camatniculū	ceriurului (sic)
blăznīia	camatnicilorū	certa (a)
blăzneaste	camatnicīile	de-a certarea
blăznească	camenă	ceșcuțu
să ne blăznuim	zece miļ de	întruîn ceșcuțu
blăznirei	camene de	un ceșcuțu
blemați	galbeni	într'o mică de-
blemați	cânta (a)	ceasū
boiarin	veri cāntā	cetate
boiarīi jidovești	caotā (a)	cetāței
boiarinulū	caotā	cetāțeanū
boinicū	cāotāndū	cetāțeani
boiniculū	căpin	cetāțeanilorū
un—întrarmat	în căpinū	chema (a)
bolnavulū	cătrā căpin	are hi chematū.
bolnița	cariu-carii	chervăsărie
bolniceariulū	carii mândriei	chervăserie
bozi	carte-cărți	chiarū
bodzilorū	cărțile	mai chiar diin
brăcămēte	carte de la împā-	mai chearū
bucinū	ratulū	chinui (a)
bucuroșū	cărtulari	samū chinui
bucuroși	cărtularilorū	chiūparosulū
bueci (a)	căruiăș	ciudesă
buecirā țărniile	în căreaști	ciudese
buecie	în careaști	ciudesa
buiacilorū	căsaș	ciumili (a)
buiuguirea	cășiutā	ciumileaste
buiuguitū	cătea orea	ciumilitura

ciunpoi	curteană	diinsulă
ciumpoi	curteanilor dom-	dinse
clătitoriu	nești și boerești	dicăitoriu
clêvete	custa (a)	diregătorii
coiufă	să custe în mul-	dobândi (a)
colună	ți ai	erai dobândită
sălbatecă	de cust	dobândit
colunii	va costa	doi
condeiul	cutremura (a)	ai doi
coșpinițe	mă cutremură	a doa
covășitulă	cuvântulă	de doaă ori
crăvi (a)		doaw
crăveaște	D	doaă
crăvire	dăințui (a)	dosadă
credința	dăințu aște	dosada
veri creade	dănăoară	dosădzi
de nare hi cre-	daori	dosădziloră
dzutu	deaistvie	dosădzile
cruia (a)	deaistvui (a)	dosădi (a)
„cu cuțitele	deaistvuiaste	dosădescă
cuconescă	decăsi (a se)	dosădiia
cui	să decăsezeă	dosădita
tuturor cui	deapoiulă	drăștine
cuiburi	decicicie	cu
(viezunii)	decicii	drăștinele
cuinpană	deciceacia	drăștinile
cuinplită	(vezi acicia)	în dărștine în-
cuinplite	demăineață	brăcatumam
cumpliciunea	despuitoriulă	drăz
cumoară	despuitoarea	dulci (a)
curabile	desvâta (a)	andulci
curabia	desvetiadză	dupunsă
curabiei	desvâtată calea	dvorbi (a)
cure (a)	desveasti (a se)	dvorbăscă
am cură	dezveastem	dvorbitoare
să cură	nu se va desveaște	dzua
să curăm	de păcatele sale	dzule
am cursă	dezvâcură de	dzeuă
cursără	veșmentele	E
curăre	deusebi	Eghüpetul
curundă	diin	elul
curărea	diinsă	eilulă
curărea	dinsă	Endictionă
curăria	diinse	(an nou)
ape curătoare	dinsa	eresa
curăți (a)	dinse	ereticul
de a curățirea		

eretici
eși (a)
nu eșireti

F

face (a)
f. cumū
sare hi făcut
vrei face
de-a facerea
fămina
fameni
fărăme
farmăci
farmăci
fărūmăcătorii
fartuvulū
făt-fată
oare făt
oare fată
feredeu
feredeulū
feriința
feriinței
festocū
fi (a)
sintū
simtomū
un fireți
fuset
fiicăvirea
filósofū
filósofe
filósófulū
flama
flegmă
flămăcioșii
fluera (a)
de-a fluerarea
foale
folosi (a)
nu veri folosi
fotă
frămseța
frămseții
frămturi

frăținisău
fricatulū

G

găci (a)
găciia
găciin i
gădine
găndi (a)
găndiia (eu)
găndi eu
dea gindirea
găndū
găndurilorō
gănfitura
gărbovă
gărbovă
găta (a)
găteatdză
gată
ni să gătiadză
să să hie gătat
gătată
gătați
gătândū
găvozdi (a)
găvozdeaste
găvoazdele
găvoazdelorū
genunchia (a)
genunchi
ingenuinchē
genune
genunea
ghizdavū
gice (a)
a dzice
gice
gicem
gicea eu
să gică
să gici,
să gicem
va gice
vom gice
veri gice

vor gice
giudeca (a)
nu giudecareți
giungheri
giunghetoriu
giupăneasă
glăsi (a)
glăsirea
glăsindū
glășiți cu mene
gomon (domon)
gomonulū
grăi (a)
de-a grăirea
eu grăiia
mă grăitū voi
greși (a)
de-a greșirea
de nare hi gre-
șitū
sai greși
griji (a)
nu vā grijiret
grozăvi (a)
fiind grozăvitū
grozlivū ā
hi-rā
grătanul
grătanulai
H
halūcă
la halūcă
hănsari
hărățul
hărățilorū
harnicū
vrea hi harnicū
hatmān
herbe (a)
hiarbe
hicimășie
hicimășia
hicimășiia
hicimășiile
hi (a)
nare hi

nare hi fostū	indirepta (a)	voi nu înțeleaset
hi mi are voia	de a să indirep-	invată (a)
să le pui	tarea	de-anvătarea
hieră	infruntarea	nu învățareți
hierii	ingăduință	invia (a)
hierbente	inghiinpoasă	au invisū
hierbinți	inghiinpoși	de are invie
holdă	înghiți (a)	șau invisū
holdele plăvițe	de-a înghițirea	șare invia
hórciță	innălța (a)	iscodi (a)
hotnogū	de a se innălțarea	de a iscodirea
hotri (a)	înpărți (a)	iscușenie
hotrearște	înpărți	iscușenii
hrătie	înpidecare	ispoveadă
hrătiia	de a înpidecarea	cu ispoveade
hulpe	înpliciunea	ispravnicū
hulturulū	înpomcișū	ispravnici legă-
	înpomcișă (a)	tori
I	înpomcișadză	istrăvi (a)
	înpomcișeadze	istrăvăscu
Iairū	înpromutā (a)	istrăveaște
Airū	înpromuteadză	istrăvi
iAirū	înpucițiune	să nu istrăvești
iaIru	înpucițiunile	isteli (a)
Iairu	însâma (a)	săi istească pre
ice	încortoșă (a)	cale
idolū	se încortoșadză	lau istelitū
idolilorū	întoarce (a)	după cei isteli
ileu	mă întorsū	itrós
imă (ꙗꙗꙗ)	să sare și întoarce	toacă de—
ima	întramā (a se)	iușorū
ime	se întramā	mai iușorii
imā	întra (a)	iușurā (a)
imāsa	vrea intra	ei să iușureadză
imele	întreba (a)	iușurare-a,
imămea	de al întrebarea	izmeni (a)
inblā (a)	de a ne între-	să izmenisā po-
de-a inblărea	barea	doaba obrazului
incetitū	întrānimā	izmenit
incetiți	întrapā	
închinā (a)	întunecā (a)	J
de a ne închinarea	întunecadză	jecui (a)
încinge (a)	întunearrece	jecuiralū
veri încinge	de svenți	jestocū
ai încisu	de talanți	mai jestocū
încinse	(zeci de mii)	vraci jestocū
îndelnmatū	înțeleage (a)	

duhovnicii jes-	ne luptă	măriia ta ;— sa
to eu	săi lupte priinș	mășcoiu
barbati jestoci	simtemă luptați	măscărici
jestociaa	nusă luptați	măscări (a)
jidoveaște	luptare de a se	fu măscăritu
jitie	luptarea	măța :
In jitiia	M	pre șoarece
jitnița	măceasă	mădză
jrătvă	măcease,	măzdele
jura (a)	măcenie	măzdi (a)
nu jurareți	măcenia	măzdiră
L	măcitelă	măzdariu
langoare	măciteli	measeră
lanțujelū	măcitelia	measeriloru
cu lanțuje	mădulare	meserătate
lăuda (a)	cum are hi —	meserătatea
de amă lăudarea	magherulū	meserătăței
leacă	magherului	mesernița
nice leacă	magnitulū	meșterșugū
leagănū	magnitului	metiutea
cu leagene	măhăi (a)	metiutei
leașnicū	măhăescu cu mână	mitiutelū
leșui (a)	măinca (a)	micșura (a)
leșuescū trupului	vom măinca	micșușuieadză
lepte	de a măinca	milcui (a)
libut	măinca	a fi milcui
litnba	măinca	mirezmi (a se)
litnbiei	măingăia (a)	te mirezmazi
liubovulū	de a măingăiare	miselū
lontru	măingindulū	miscitorū
diŃn lontrulū	măingăiuoasă	mișclătate
diŃn lontru	maingărū	mișclătatea
lua (a)	doi maingiri	mortū
de a luarea	măințintulu	nare hi mortū
veri lua	prea—	moșneanū
are lua	măine	moșneanŃ
ne are la	poimăne	moșneniia
lucra (a)	Mamonu	Moiisi
de a lucrarea	mamonulū	muiare
lucru	măniecie	muinci (a)
lucrure	mănăstire	muri (a)
lucroiū	mănăstirei	să va sare și muri
lumeanū	măndru	N
lumeani	să'hi măneru	năduvū
lunavu	mare	nălțarea
lunavi	mării	nameastnicū
uptă (a)	mări (a)	
	de a mărirea	

nameastnicii
 nastavnicu
 nastavnicului
 naște (a)
 dea nașterea
 neduința
 neijduința
 nejdui (a)
 mă nejduescu
 neobrajeniia
 neputilnciosu
 neputița
 nescăre
 nesciū
 de are da nesciū
 nestiditū
 neștine
 nevodu
 nevoi (a)
 de a nevoirea
 nevoiintă
 novonăcialnicu
 năcialnicilorū
 nuărū
 nuări
 numerele
 nus
 nusu
 cu nusul
 cu nuși

O

oaăle
 obicină
 obida
 obidelorū
 obidui (a)
 obidui
 să obidui
 să obiduiră
 oblastia
 oborā (a)
 obrăcnicu
 obrocu
 luorā—
 ocăi (a)

ocăiți
 ocăitā
 ocără (a)
 ocărăia
 ocei (a se)
 ne oceimū
 mă oceiū
 să oceiaște
 oceința
 oceința
 oceinței
 ocian
 iaste
 ocinā (a)
 ocina
 ca să ocinezū
 ocinătoriu
 ocinătoriu
 ocinați
 va ocinā
 ogorā (a)
 ogorāte
 olofire
 om
 ome
 o oame
 omāt
 omili (a)
 să omilirā
 omilința
 omilintei
 ondoire
 onpărat
 unpărat
 op
 opeă
 opeă
 op căsăfie
 oprealiște
 opusti (a)
 să ne opustimū
 opusteaste
 săi opustesti
 optul
 al opt l
 oră
 de toate orele

orășanū
 orășeanilorū
 orbū
 ostoi (a)
 să ostoi mânia
 să ostoi zavistica
 ostroumiia
 oteți
 svenții 318 oteți
 otrocu
 cei trei otroci

P

pace
 păcei
 paingulū
 păine
 păinei
 păindune
 păindui
 să le pae
 părăia
 păinjini (a)
 păinjinirā
 pălițe
 cu —
 pānacci
 pānaicea
 pāpriștea
 iaste 100 de stā-
 lngeni
 pārsi (a)
 o pārsiia
 pārsiciune
 pāratū
 un pārat
 onpārat
 pāriintele
 parte
 Inbe pārțile
 toate pārțile
 pāscăliile
 pāscarii
 pas
 pas suindute
 pasi de vinde

pasi fiul meu	pleavilă	pravila inplea
pasi mai in tradân	plean ũ	preadaniie
cũ	plașcã	pretutindirea
pasi sănãtoasã	in plașcã Ieru-	pregiur
pasi de vesteaste	salimleneascã	—dinsa
pase la besearcã	plãtoșe	prelunngu
pãsați destrãjuți	plearia	preobrãzi (a)
pãsați la dãnșii	ĩntru —	preobrãzeaste
patru	pobedi (a)	o preobrãzi
al patrul	pobedi	preobrãzascã
patrãnși	pocĩ	preobrãzitatã
peanĩngulũ	pocũ	preobrãziturã
luã 2 peanĩngi	eu nu putea,	preobrãzire
peavețũ	nu leare hi pu-	preobrãzitoriu
pedepsi (a)	tutũ face	o preobrãziia
sã pedepsescũ	nare hi pututũ	prespre (pespre)
pedestri	poddanũ	rãu
peĩntru	poddanicũ	dzi
pentrãsã	podvigũ	samã truditã
pementescũ	podvigulũ	preveaghe (a)
pementești	podvignici	sã preveaghe
peri (a)	dvigui (a)	priciavũ
periiu	popodviguiiu	pricepe (a)
pesti (a)	pohtã	eu pricepia
pestescũ	pohtaci	prici (a)
pesteaste	pohti (a)	sã priciascã
pesti	nu pohtireți	priceaste
nem pesti	polzã	priceastasã
veri pesti	fãrã—de	de a pricirea
nu pesti	polzui (a)	prĩnsã
pestitori	sã poldzuiascã	prĩnsũ
pestitoare	polduiascã	prinsele
petreace (a)	sã polzui	prilãsti (a)
eu petrecia	sã-i polzuescũ	au prilãstitu
eu petrecea	pomcișũ	deau prilãstitũ
picfoarele	ĩn pomciș	pre Adamũ
pietoare	ponoslui	fu prilãstitũ de
plãnge (a)	ponosluiã	șearpe
plãgu	porutnbũ	primejda
de-a plãngeria	poslãnie	primejde
nu plãngereți	poslanii	pripãculũ
veri plãnge	poslușanie	pripãculũ
plãngãndũ	poslușaniia	pristaniște
plãsul	povesti (a)	pristaniște
plãvițe	vom sã povestim	pristavũ
plevițe	pravilã	procleți (a)
pleavi (a)		proclețeaste

săi proclețimū	răschiră (a)	scărândiveaște
veri să procle-	răschiri	tei scărândivită
țești	răschirim	scărbi (a)
provideanie	răspunde (a)	nu scăbireți
adecă ști ce	răspunșiu	nu vă scrăbireți
va fi înaintea	răspunșu	schimosită
provideți	eu răspunșu	schitauii
provodi (a)	are răspunde	schitaci
provodiră	ristigni (a)	schitace
prozovlivū	sare hi răstignitū	mai schिताu
oameni prozo-	riteză	schituici
vlivi	ritezele	schizmi (a)
pugoră (a)	razdreși (a)	să schizmăscu
să pugoară	razdreășcă	schizmirea
pugoră	resăjdenia	scoate (a)
pune (a)	róa	scotū lū
nu punereți	ruga (a)	scoposu
de șare pune	de a se rugarea	cu scoposi
pustie	de a nu se ru-	scuinpū
pustuia	garea	scuinpe
putredi (a)	rrea	scumipe (sic)
putrediră	rreale	sfitocū
putredeaște	rreapede	sfitoacele
putreditoare	rumânească	sigeată
putregiune	rușina (a)	sigate
puținelū	să vrea rușinū	sigeta (a)
puținea		veri sigeta
puțū		simtem
puțu		simtemū
	S	sine
R	sămăștenie	ca și sine
	săprotivă	siinge
	în săpotriva	siingele
ribda (a)	sat	sireapū
vom riddā	unsatam cumparat	sireapulū
ricodealie	sătura (a)	sireapā
raftū	nā săturām	lupi sireopi
rafturi	sāvai	sirepi (a)
rāintuna (a)	sāvai-sāvai	sirepeaște
sāi rāintune	sāvai să leare șā	să sirepāscu
rāintunā pīatra	face	sirepte
rīmāinea (a)	săzdanie	slovesnicie
rāmāine	săzdanīia	slovesnicicā
rișta	scāpa (a)	sluji (a)
(clēvete)	cā sai și scāpa	de a slujirea
rāpști (a)	scāra (a)	smearinū
rapști	scārānd	smearinā
amū rāpūști	scārāndivi (a)	

smeareni	strânge (a)	șchiopi gios
smearinului	strângü	șchiuopii
smili (a)	strângecivi	volü șchiuopi
smilescü	strămurare	șchiopitü
socotilnțință	stranicü	diln șchiopitü
spate	stranici	cu șchiopitulü
pre spatele sale	stranicilorü	vor șchiuopii
spemeentă (a)	stranici diln Nazaretü	sprinși
să se spemeneadze	strânge (a)	șchippiia siinge
nu spămăntareți	saî și strânge aur	șchippiindü siinge
nu se spemeneadză	și săbor saî stânge	școală
spodobi (a)	strănicii (a)	în școală
spodobeaste	sau strănicitü cu nușii	ședea (a)
spodobitü	straste	ședzândurea
spodobiște	sventele straste	și
voiu spodobi	strecneală	șapoi
spre	sudariulü	ștercul
cădeare spre cădeare	(mâhrama)	ști (a)
un spre dzeace	sui (a)	cela ce nu ști
sprilnse	de a suirea	verii să ști
sprîși	sulinarü	șveașnicü
srăghiș	pre sulinare	șveașnică
srăghișü	ducându-se apa	
srăghiși	supăra (a)	T
stânge (a)	de-a supărarea	tămplă (a se)
stăge	nu supărareți	tămplă
stăinsü	surüpa (a)	se va tăpla
steincă	surüpâte	să-i sare tâmpla
steinca	suspina (a)	să li sare tâmpla
steji (a)	veri suspina	tăingui (a)
se stejiră	svăintü	de a tăinguirea
stidi (a)	svăinta	tändü
stidi	sventele	tändü plänge
nu să stidescü	svărâma (a)	tändu råde
să nu te stidesti	svărâma	tărcavü
se stidiia	svărâma	tărsină
nu te veri stidi	svätui (a)	" de părü
se stidiră	vor svätui	tărsină
stidiință		tărsăna
stidinduse		tarul
stoci (a)		tarul păcatelorü
se stoceaste		tăsteslavü
stârvi (a)		tată
de a le stărvirea	ș	tătălnesău
	șarulü	teme (a)
	șarulü	eu mă temia
	șchiopi (a)	

nu vă teamereți	uciseturi	varta
nu sare teame	ugodnicu	in vartă foarte
ticăiți (a se)	ugodniciloru	de demlineață
ticăiteaște	uita (a)	vărteji (a se)
ticăiție	nu uitareți	sau vărtejiti
tiinse	uliulu	vărtuciosu
tiinsă	uliuluț	vărtucioșii
titvâ	umegiune	vătuciosu
tizul	umili (a se)	vățatoriu
tlăcui (a se)	nu vă umilitu	un vățatoriu
ză tlăcuaiște	un	văzdrăajnie
toacă	unedate	văzdrizanieț
trândosă	unparatû	văzdrăjnic
trăpealivû	onparat	văzdriji (a)
trăpealivi	uinge (a)	văzdrijască
treace (a)	să uingă	te veri văzdrăji
nare treace	uri (a)	văznesenia
trei	urîia bodzii	veatrilă
ai trei	urșinice	veatrilă
trezvi (a)	usnă	vedea (a)
trezvască	usnele	veri vedea
trudită	ustnelorû	veri să vedzi
trufă	uspățû	o vădzum
trufa lumiei	uzteni (a)	veni (a)
tunû	ustenescû	vrea veni
in tunure	ușe	are veni
tulburî	intrușea inimiei	veseli (a se)
tunearecû	utărnie	veseliinduse
tvorețul	(utrenie)	viața
tvoreț		viiăța
tvorenia		viezunie
	V	viezunii
	va	vieleni (a)
	cum va	de a vielenirea
țeleptû	văji (a)	vigădai (a)
un țeleptû	văjescû	vigăduia
on țeleptû	vălâșagulû	visteariulû
țeleni (a se)	vălâșagulû	vlăhovnicû
țelenisă	vălușagurî	vlăhovnicilorû
ținea (a)	vamă	vlastă
vrea hi ținut	vame diin pă-	voă=voe
țivli (a)	mântû in ceriu	voivodu
țivliia	vamăș	voivozii
	vamășul	vonicû
	vamășulul	vonicul
U	văna (a)	vonicii
uba	a vânat peaște	voinic
faci a uba	să-l veneadze	
să am a uba		

	Z	
vorovi (a)		eu dziș
vorovinde		eu dzișŭ
de a dvorbirea	zăbăvi (a)	de dziș
vraci	nu zăbăvireți	(v. gice)
vraciŭ	zăpodie	are dzice
vraciŭlŭ	zăpodia Iordanu-	cum are dzice
vrăciu	nului	zid
vrăciui (a)	zaprăștenie	zid
vrăcinescŭ	zaprăștenia	zidiulŭ
vrăcovanie	zapreaeștnia	zidi (a)
vrăhovnicŭ	zapreaștenie	zidit
vrăhovnicŭ	zbancă	zintitoriulŭ
vrăteju	zdărăiate	zlobă
în vrăteaje	zdrăjnicŭ	cătă—
vrea (a)	zgâulŭ	zmăcina (a)
de verŭ vrea	zgaibă	zmăcinaria
are vrea	zgaibele	zmiceale
Vŭthania	zice (a—)	

FACULTATEA DE FILOLOGIE DIN BUCUREȘTI
BIBLIOTECA

